

Sebastian Goraj, Marta Gwiazdzińska-Goraj

**ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI
NA OBSZARACH WIEJSKICH
WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO**

***ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN RURAL
AREAS IN WARMIŃSKO-MAZURSKIE VOIVODSHIP***

Streszczenie

Obszary wiejskie charakteryzują się znacznym zróżnicowaniem pod względem uwarunkowań przyrodniczych oraz społeczno-gospodarczych. Bardzo duży wpływ na obecny kierunek rozwoju obszarów wiejskich miała transformacja systemowa a obecnie członkowstwo Polski w Unii Europejskiej. Artykuł niniejszy stanowi próbę ukazania stanu i tendencji występujących w procesie rozwoju działalności pozarolniczych na obszarach wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego w okresie pomiędzy 2000 a 2009 rokiem. Przeprowadzona analiza rozwoju działalności pozarolniczych wskazuje, że potencjał gospodarczy obszarów wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego skoncentrowany jest w najwyższym stopniu w gminach sąsiadujących z największymi miastami regionu Olsztynem i Elblągiem. Wysokim potencjałem gospodarczym odznaczają się także gminy o wysokich walorach turystycznych położonych środkowej i wschodniej części województwa oraz wysokim udziale gospodarstw indywidualnych położonych w jego zachodniej części. Najniższa koncentracja podmiotów gospodarki narodowej występuje w części północnej województwa, którą stanowią gminy o niskim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego.

Słowa kluczowe: obszary wiejskie, województwo warmińsko-mazurskie, działalność pozarolnicza

Summary

Rural areas are characterized by considerable diversity in terms of natural conditions and socio-economic indicators. Very great influence on their current functional and spatial structure also had systemic transformation and now Polish

membership in the European Union. This article is an attempt to show the status and trends in the development of rural non-agricultural activities of the Warmia and Mazury in the period between 2000 and 2009. The analysis of non-agricultural business development indicates that the economic potential of rural areas the voivodship is concentrated in the highest degree in the municipalities adjacent to the major cities of the region Olsztyn and Elbląg. High economic potential are characterized by the municipality with strong tourist located in the central and eastern parts of the region and a high proportion of private farms located in its western part. The lowest concentration of economic entities present in the northern province, which are municipalities with low levels of socio-economic development

Keywords: rural areas, Warmia and Mazury, non-agricultural activities.

WSTĘP

Obszary wiejskie województwa warmińsko-mazurskiego charakteryzują się znacznym zróżnicowaniem pod względem uwarunkowań przyrodniczych oraz społeczno-gospodarczych. Bardzo duży wpływ na obecny kierunek ich rozwoju miała transformacja systemowa a obecnie członkostwo Polski w Unii Europejskiej. Czynniki te wpłynęły na ich poziom rozwoju gospodarczego, wyposażenie w infrastrukturę techniczną i społeczną, jak i warunki życia mieszkańców wsi. Jednocześnie występujące lokalnie uwarunkowania spowodowały różne nasycenie podmiotami gospodarki narodowej na obszarach wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego oraz zróżnicowanie ich struktury pod względem prowadzonej działalności.

PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W WOJEWÓDZTWIE WARMIŃSKO-MAZURSKIM

Województwo warmińsko-mazurskie położone jest w północno-wschodniej części Polski. Od północy graniczy z Obwodem Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej (obecnie granica Unii Europejskiej) oraz wodami Zalewu Wiślanego, od wschodu z województwem podlaskim, od południa z mazowieckim, od zachodu z kujawsko-pomorskim i pomorskim. Zajmuje obszar 24 173,5 km² (7,7% powierzchni kraju) i jest czwartym, co do wielkości województwem w Polsce. Obszary wiejskie zajmują ok. 97% jego powierzchni i są zamieszkiwane są przez 40% ludności województwa. Województwo warmińsko-mazurskie ma charakter głównie rolniczy i cechuje się wysokim udziałem produkcji rolniczej i produktów spożywczych, przy czym coraz większego znaczenia obok funkcji rolniczej nabiera turystyka oraz przemysł drzewny. Niestety województwo warmińsko-mazurskie od lat zaliczane jest do najsłabiej rozwiniętych gospodarczo regionów Polski, na co miały wpływ niesprzyjające uwarunkowania historyczne i ekonomiczne. Uwarunkowania te powodują słabe szanse na szybki rozwój tego

regionu a w konsekwencji zwiększa się dystans pomiędzy województwem warmińsko-mazurskim, a województwami zajmującymi najwyższe lokaty w rankingach dotyczących rozwoju gospodarczego kraju. Istotnym elementem rozwoju gospodarczego jest niewątpliwie rozwój pozarolniczych działalności gospodarczych, które z jednej strony tworzą nowe miejsca pracy, z drugiej zaś prowadzą do poprawy sytuacji dochodowej ludności [Kołodziejczyk 2000]. Działalności te są zgodne również z celem krajów członkowskich Unii Europejskiej, które dążą do przekształcenia gospodarki Europy w najbardziej konkurencyjną gospodarkę na świecie. Celowi temu ma służyć przyjęcie Strategii Lizbońskiej, gdzie jednym z podstawowych działań jest rozwój przedsiębiorczości.

W województwie warmińsko-mazurskim w 2000 r. zlokalizowane było 102 722 podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON a do 2009 liczba ich wzrosła do 114 821 czyli o ok.12%, co jednak jest wartością niższą niż przeciętnie w Polsce.

Stopień koncentracji podmiotów gospodarczych bardziej szczegółowo obrazuje jednak liczba podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców. Wskaźnik ten w 2000 roku wynosił 717 a w 2009 roku 805, co świadczy o poprawie sytuacji. Jednak należy zauważyć, iż był niższy od przeciętnej wartości dla Polski w badanym okresie czasu (tab. 1).

Tabela 1. Podmioty gospodarki narodowej w Polsce i województwie warmińsko-mazurskim w latach 2000–2009

Table 1. Entities of the national economy in Poland and in warmińsko-mazurskie voivodship in 2000–2009 year

Lata	liczba podmiotów gospodarki narodowej ogółem	liczba podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców	liczba podmiotów gospodarki narodowej ogółem	liczba podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców	udział% podmiotów gospodarki narodowej do ogólnej liczby w kraju
	Polska		województwo warmińsko-mazurskie		
2000	3 186 704	833	102 722	717	3,2
2001	3 325 539	870	104 340	728	3,1
2002	3 468 218	907	107 891	755	3,1
2003	3 581 593	938	110 390	773	3,1
2004	3 576 830	937	108 910	762	3,0
2005	3 615 621	948	110 087	771	3,0
2006	3 636 039	954	111 311	780	3,1
2007	3 685 608	967	113 058	793	3,1
2008	3 757 093	985	115 821	812	3,1
2009	3 742 673	981	114 821	805	3,1

Źródło: www.stat.gov.pl [dostęp: 11 styczeń 2011]

Source: www.stat.gov.pl [access: 11 january 2011]

Pod względem podziału podmiotów gospodarki narodowej na sektor publiczny i prywatny w województwie warmińsko-mazurskim dominuje sektor prywatny, którego udział procentowy do ogólnej liczby podmiotów stanowił w roku 2000 - 77,9% a w 2009 - 73,7%.

Najczęściej spotykaną formą prawną prowadzonej działalności w województwie warmińsko-mazurskim w obydwu latach są zakłady osób fizycznych, które stanowią ponad 70% wszystkich zarejestrowanych podmiotów. Jest to rodzaj działalności gospodarczej, który dobrze obrazuje aktywność ekonomiczną ludności, czyli tzw. przedsiębiorczość. Drugą pod względem liczebności formą prawną są spółki handlowe, jednak ich udział nie przewyższał 15%. Z kolei najmniejsze znaczenie mają przedsiębiorstwa państwowe i spółdzielnie, których liczebność spadła pomiędzy 2000 a 2009 rokiem

Tabela 2. Podmioty gospodarki narodowej według wybranych form prawnych w województwie warmińsko-mazurskim w roku 2000 i 2009

Table 2. Entities of the national economy by selected legal forms per 10 thous. population in 2000 and 2009 year

Wyszczególnienie	Lata	
	2000	2009
Podmioty gospodarki narodowej ogółem	102 722	114 821
w tym :		
- przedsiębiorstwa państwowe	74	5
- spółki	11 870	12 298
- spółdzielnie	788	695
- fundacje	100	231
- stowarzyszenia i organizacje społeczne	1 670	3 864
- osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	80 013	84 617

Źródło: www.stat.gov.pl [dostęp: 11 styczeń 2011]

Source: www.stat.gov.pl [access: 11 january 2011]

W badanym województwie w 2009 roku pod względem wielkości dominowały podmioty gospodarki narodowej każde zatrudniające do 9 osób i stanowiły aż 94,8% ogólnej liczby podmiotów. Odgrywają one i będą odgrywać dominującą rolę dzięki swej elastyczności są bardziej otwarte na dyfuzję wiedzy i technologii a jednocześnie do ich uruchomienia nakłady inwestycyjne są znacznie mniejsze. Pozostałe kilka procent to podmioty średnie, liczące od 10 do 49 pracowników oraz duże, zatrudniające 50 i więcej osób. Te ostatnie stanowią nawet mniej niż 1% wszystkich podmiotów zarejestrowanych, jednak to w nich zatrudniona jest znaczna część pracujących.

Według rodzaju prowadzonej działalności podmioty gospodarki można zakwalifikować do trzech głównych sektorów: I – rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, II - przemysł i budownictwo i III – usługi.

W województwie warmińsko-mazurskim zarówno w 2000 jak i 2009 roku najwięcej podmiotów gospodarki narodowej było zarejestrowanych w sektorze III. Najmniej zaś w sektorze I gdzie udział procentowy wynosił w 2000 r. 5,5%, a w 2009 r. już tylko 4,3 co świadczy o jego coraz mniejszej roli. Liczba podmiotów gospodarki narodowej zaliczonych do sektora II ogólnie zwiększyła się, ale tylko o 1% w ogólnej liczbie podmiotów. Wzrost ten spowodowany był w dużej mierze powstaniem firm o profilu budowlanym (tab.3).

Tabela 3. Podmioty gospodarki narodowej według prowadzonej działalności w województwie warmińsko-mazurskim w 2000 i 2009 roku

Table 3. Entities of the national economy by selected kind of activity in warmińsko-mazurskie voivodship in 2000 and 2009 in year

Sektory	Wybrane rodzaje działalności według sekcji PKD	Lata				Dynamika zmian 2000 = 100
		2000		2009		
		liczba	udział %	liczba	udział %	
		102633	100	114821	100	
w tym						
Sektor I	rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	5447	5,3	4951	4,3	91
Sektor II	przemysł	10081	19,6	9908	20,5	98
	budownictwo	10007		13626		136
Sektor III	usługi	77098	75,1	86336	75,2	112

Źródło: www.stat.gov.pl [dostęp: 11 styczeń 2011]

Source: www.stat.gov.pl [access: 11 january 2011]

ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI NA OBSZARACH WIEJSKICH W WOJEWÓDZTWIE WARMIŃSKO-MAZURSKIM

Rozwój przedsiębiorczości w województwie warmińsko-mazurskim stał się poprzez możliwość zatrudnienia ludności pozostającej bez pracy, bądź odchodzącej z rolnictwa, a także pozwalając na uzyskiwanie dochodów uzupełniających w gospodarstwach rodzinnych, najbardziej pożądanym sposobem aktywizacji obszarów wiejskich. Jednak istotną barierą wpływającą na jego rozwój jest: niski poziom wykształcenia ludności, zły stan infrastruktury, brak kapitału, niekorzystne uwarunkowania gospodarcze. Problem ten w województwie warmińsko-mazurskim dotyczy zwłaszcza gmin typowo rolniczych o położeniu przygranicznym, oddalonych od większych ośrodków miejskich.

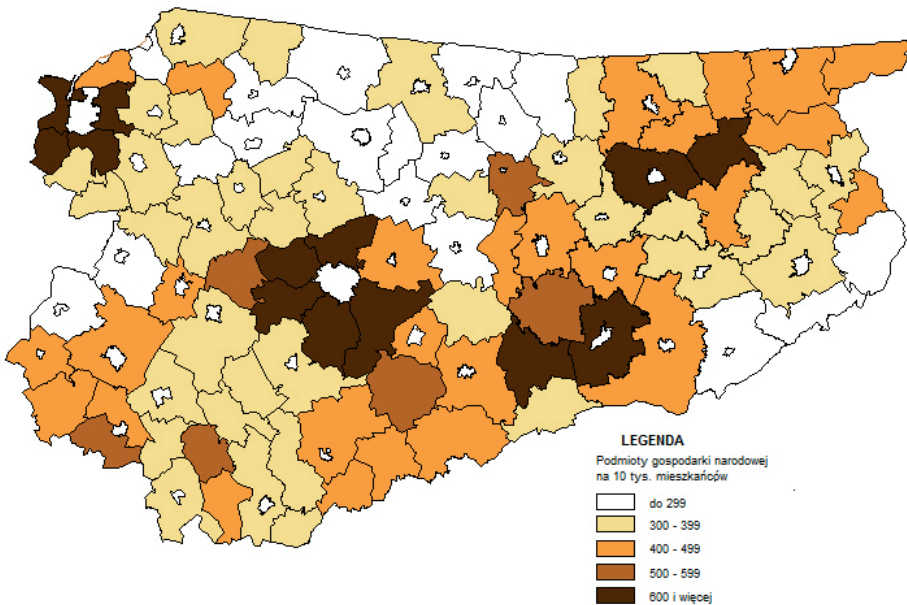
Liczba podmiotów gospodarki narodowej na obszarach wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego w 2000 r. wynosiła 23 075, czyli 22,5% ich

ogólnej liczby w województwie. Pomiedzy 2000 a 2009 rokiem ich liczba wzrosła do 29 599 (28,3%) i stanowiła 25,8% ich ogólnej liczby w województwie. W celu ukazania stopnia koncentracji podmiotów gospodarczych zastosowano wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców. Na obszarach wiejskich wskaźnik ten w 2000 r. średnio wynosił 407 a do 2009 roku wzrósł do 517. Jednak mimo, jego wzrostu jest on dużo mniejszy niż średnio w województwie w badanym okresie, co świadczy o niskim nasyceniu funkcjami pozarolniczymi obszarów wiejskich. Szczególnie problem ten dotyczy gmin gdzie duży udział stanowiły grunty państwowe a proces transformacji spowodował tam niespotykane dotąd skutki społeczne i przestrzenne [Gwiaździńska 2004]. W wyniku likwidacji PGR-ów stanowiących w wielu gminach zasadniczy rynek pracy, część obszarów wiejskich straciła gospodarcze podstawy rozwoju [Karczmarek 1998]. Jednocześnie nie bez znaczenia na poziom rozwoju przedsiębiorczości w poszczególnych gminach wiejskich mają istniejące uwarunkowania lokalne.

W 2000 roku na obszarach wiejskich województwa liczba podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców wahała się od 183 w gminie Górowo Iławskie do 910 w gminie Ruciane-Nida i była zróżnicowana przestrzennie. Największe natężenie działalności pozarolniczej występowało w gminach wiejskich w pobliżu większych miast województwa głównie Olsztyna i Elbląga. Rozwój ich miał wpływ na powstanie szeregu podmiotów gospodarki narodowej pomocniczych i usługowych dla większych zakładów a także obsługujących mieszkańców tych miast. Większą koncentracją podmiotów gospodarki narodowej charakteryzują się również gminy położone w pasie pojezierzy o wysokich walorach turystycznych i wysokim udziale gospodarstw indywidualnych. Zdecydowanie najslabiej działalność pozarolnicza rozwinięta jest w gminach w północnej i wschodniej części województwa, a więc na obszarach związanych głównie z rolnictwem.

Do 2009 roku liczba podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców na obszarach wiejskich województwa wzrosła i wahała się od 226 w gminie Korsze do 1120 w gminie Stawiguda. Podobnie jak w 2000 roku najwyższe wartości wskaźnika uzyskały gminy położone w pobliżu większych miast, głównie Olsztyna i Elbląga oraz w pasie pojezierzy w gminach w środkowej części województwa, co świadczy o wzroście ich aktywności ekonomicznej. Jednak należy zwrócić uwagę na fakt, iż znacząco wzrosła wartość tego wskaźnika w gminach północno-wschodnich województwa. Gminy te charakteryzuje duży wzrost liczby podmiotów gospodarki narodowej do 2000 roku (od 25% do 50%). Mimo to zróżnicowanie pod względem koncentracji podmiotów gospo-

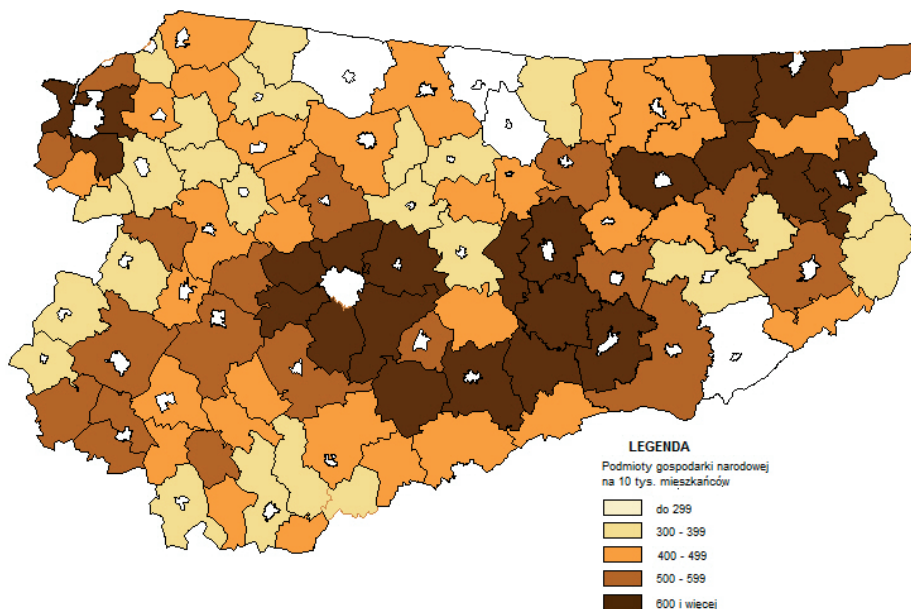
darczych na obszarach wiejskich województwa jest nadal duże. Rozwój funkcji pozarolniczych jest ograniczony zwłaszcza w minach wiejskich położonych w części północnej, w których duży udział stanowiły grunty popegeerowskie. Jednocześnie po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej północna granica województwa stanowi również jej granice, co czyni położenie tych gmin peryferyjnym. Największy rozwój przedsiębiorczości nastąpił w gminach wiejskich położonych w sąsiedztwie dużych miast województwa i gminach o wysokich walorach przyrodniczych położonych w pasie pojezierzy. Tak duże zróżnicowanie przestrzenne nasycenia podmiotami gospodarki narodowej gmin wiejskich prowadzi niestety do dalszej polaryzacji społeczno-gospodarczej obszarów wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego, co nie jest procesem korzystnym.

Źródło: www.stat.gov.pl [dostęp: 11 styczeń 2011]
Source: www.stat.gov.pl [access: 11 January 2011]

Rysunek 1. Podmioty gospodarki narodowej na obszarach wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego w 2000 roku

Figure 1. Entities of the national economy on rural areas in warmińsko-mazurskie voivodship in 2000 year

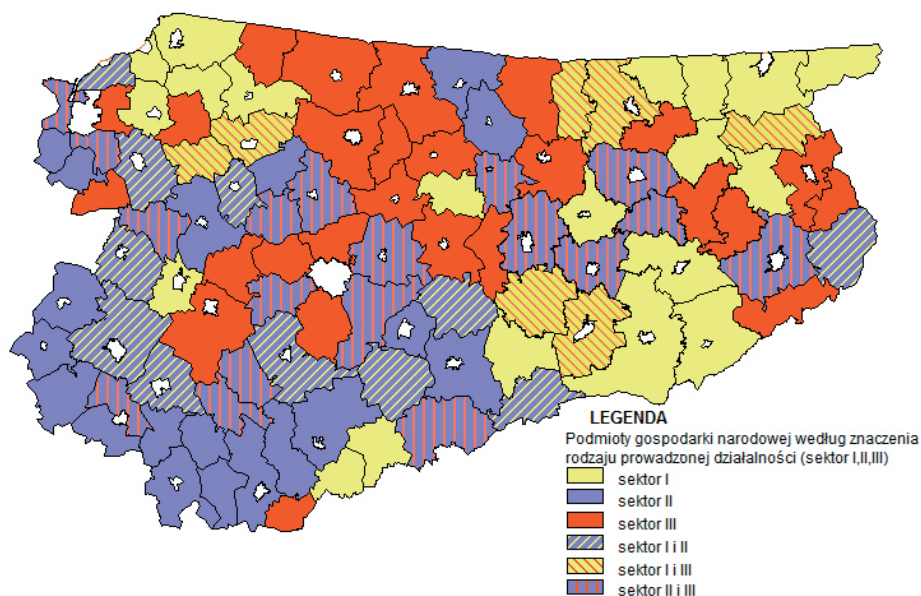

Źródło: www.stat.gov.pl [dostęp: 11 styczeń 2011]
Source: www.stat.gov.pl [access: 11 January 2011]

Rysunek 2. Podmioty gospodarki narodowej na obszarach wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego w 2009 r.

Figure 2. Entities of the national economy on rural areas in warmińsko-mazurskie voivodship in 2009 year

Na zróżnicowanie przestrzennej struktury podmiotów gospodarki narodowej pod względem prowadzonej działalności na obszarach wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego w największym stopniu wpłynęły istniejące uwarunkowania przyrodnicze oraz przeszłość historyczna. Województwo warmińsko-mazurskie generalnie należy do terenów, gdzie istotne znaczenie ma rolnictwo. Jednak z tytułu prowadzonej działalności według podziału na sektory: I, II i III największy udział na obszarach wiejskich stanowią podmioty gospodarcze zakwalifikowane, jako usługowe (61,2%). Jednostki gospodarcze prowadzące działalność przemysłową i budowlaną stanowią 25,1% a związane z rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem tylko 13,7%. W celu wyznaczenia obszarów o ponadprzeciętnej koncentracji podmiotów gospodarczych wybranych działalności wykorzystano dane o udziale podmiotów wybranych działalności w poszczególnych gminach oraz wartość średnią i odchylenie standardowe wyliczone dla tych działalności ogółem dla obszarów wiejskich województwa.

Źródło: www.stat.gov.pl [dostęp: 11 styczeń 2011]

Source: www.stat.gov.pl [access: 11 January 2011]

Rysunek 3. Podmioty gospodarki narodowej według rodzaju prowadzonej działalności na obszarach wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego w 2009 roku

Figure 3. Entities of the national economy by selected kind of activity on rural areas in warmińsko--mazurskie voivodship in 2009 year

Koncentracja podmiotów zaliczonych do sektora I jest głównie w północno-zachodniej i wschodniej części województwa, co związane jest z korzystnymi warunkami pod względem jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej i jednocześnie wysokim udziałem użytków rolnych w powierzchni ogólnej a niską lesistością. Jednostki gospodarcze prowadzące działalność przemysłową i budowlaną tworzą zwarte obszary głównie w części południowej i południowo-zachodniej województwa. Wpływ na ten stan mają między innymi mniej korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa. Jednak istniejący potencjał rolny stanowi dobrą podstawę do rozwoju działalności opartej o przetwórstwo rolno-spożywcze, o czym świadczy koncentracja podmiotów prowadzących działalność zarówno w ramach sektora I i II w wielu gminach wiejskich położonych właśnie w części zachodniej województwa. Największy udział podmiotów usługowych w strukturze według prowadzonej działalności występuje w trzech obszarach województwa warmińsko-mazurskiego. Pierwszy stanowią gminy wiejskie zlokalizowane w sąsiedztwie większych miast stanowiąc ich zaplecze. Drugi obszar zaś gminy w części wschodniej województwa, która charakteryzuje się bardzo wysokimi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi oraz licznie występującymi zabytkami

architektury. Duże nasycenie podmiotami prowadzącymi działalność usługową jest związane z rozwojem turystyki. Trzeci obszar koncentracji podmiotów prowadzących działalność usługową tworzą głównie gminy popegeerowskie, położone w północnej części województwa. Najczęściej są to podmioty związane głównie z drobnym handlem lub nieprzynoszące bezpośrednich dochodów usługi publiczne. Szansą rozwoju dla tego obszaru może być położenie przy granicy z Obwodem Kaliningradzkim, który może stanowić potencjalny rynek zbytu produktów. Jednak będzie to możliwe tylko wtedy, gdy nastąpi intensyfikacja handlu i powiązań gospodarczych oraz usprawnienie istniejących przejść granicznych [Zgliński 2002]. Gminy wiejskie, w których nasycenie podmiotami prowadzącymi działalność zarówno w zakresie przemysłu i budownictwa jak i usług występują wzdłuż ważnych szlaków transportowych w województwie, przy drogach nr 16 i nr 7.

Przeprowadzona analiza przestrzenna potwierdziła powiązania pomiędzy nasyceniem podmiotami gospodarki narodowej według prowadzonej działalności a czynnikami przyrodniczymi i historycznymi.

PODSUMOWANIE - WNIOSKI

Przeprowadzona analiza rozwoju działalności pozarolniczych wskazuje, że potencjał gospodarczy obszarów wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego skoncentrowany jest w najwyższym stopniu w gminach sąsiadujących z największymi miastami regionu Olsztynem i Elblągiem. Wysokim potencjałem gospodarczym odznaczają się także gminy o wysokich walorach turystycznych położonych środkowej i wschodniej części województwa oraz wysokim udziale gospodarstw indywidualnych położonych w jego zachodniej części. Najniższa koncentracja podmiotów gospodarki narodowej występuje w części północnej województwa, którą stanowią gminy popegeerowskie. Poważną barierą rozwoju funkcji pozarolniczych na tym obszarze jest zacofanie infrastrukturalne i cywilizacyjne a także mentalne, co powoduje ich niską atrakcyjność inwestycyjną [Karczmarek 1998]. Uwarunkowania te spowodowały dysproporcje w rozwoju gospodarczym obszarów wiejskich województwa. Doszedł jeszcze jeden bardzo ważny czynnik to jest członkostwo Polski w Unii Europejskiej a co za tym idzie możliwość korzystania z funduszy unijnych. Może to spowodować jeszcze większe zróżnicowanie gmin wiejskich pod względem rozwoju przedsiębiorczości, czego efektem może być ich dalsza polaryzacja społeczno-gospodarcza.

BIBLIOGRAFIA

- Gwiaździńska M. 2004. *Przemiany społeczno-gospodarcze obszarów wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego*, Rozprawy i Materiały Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie nr 221, Edycja wspólna Towarzystwa Naukowego i Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego, Olsztyn, s. 1-194.
- Kaczmarek T. 1998. *Funkcje gospodarcze obszarów wiejskich w Polsce* [w:] *Przestrzenna transformacja struktury agrarnej a wielofunkcyjny rozwój wsi w Polsce* – B.Głębocki (red.), Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań. s. 75-101.
- Kołodziejczyk D. 2000. *Pozarolnicza działalność gospodarcza na obszarach wiejskich* [w:] *Szanse rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich ze szczególnym uwzględnieniem pogranicza polsko-ukraińskiego* – B. Górz (red.), Wydawnictwo sfinansowano ze środków Komitetu Badań Naukowych, Lublin, s. 168-172;
- Zgliński W. 2002. *Regionalne zróżnicowania a przyszłość rolnictwa i wsi polskiej*, *Przeł. Geogr.*, 74, 3, s. 381-406.
- <http://www.stat.gov.pl> [dostęp: 11 styczeń 2011].

Dr inż. Sebastian Goraj
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Wydział Geodezji i Gospodarki Przestrzennej
Katedra Katastru i Zarządzania Przestrzenią
ul. Prawocheńskiego 15
10-724 Olsztyn
tel. 89-523-45-98
e-mail – sebastian.goraj@uwm.edu.pl

Dr Marta Gwiaździńska-Goraj
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Wydział Geodezji i Gospodarki Przestrzennej
Katedra Planowania i Inżynierii Przestrzennej
ul. Prawocheńskiego 15
10-724 Olsztyn
tel. 89-523-32-30
e-mail – marta.gwiazdzinska-goraj@uwm.edu.pl

Recenzent: *Prof. dr hab. Władysława Stola*